Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 7. SRPANJ 1938. GOD. VI.

Izlazi mjesečno.— Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREPČANA

BROJ 7. GOD. VI. SRPANJ 1938

Dr. Branko Pliverić

glavni ravnatelj Prve hrvatske štedionice

Opravdano je, da mi Zagrebčani, a napose naše Društvo Zagrebčana, naročito se mora spominjati pedesetih godina života naših istaknutih sugrađana, koji su na svojim položajima, svojim umnim sposobnostima i svojim vjernim radom zadužili široke slojeve svojih sugrađana. Među takove istaknute naše sugrađane spada svakako i Dr Branko Pliverić. Sin Zagreba, rođen 17. lipnja 1888. ovdje svršio škole postigao doktorat hrvatskog sveučilišta. Služi neprekidno već preko 30 godina u našem najvećem i najstarijem hrvatskom novčanom zavodu. — Nije možda ovdje mjesto, niti nam je svrha, da posebno istaknemo njegov cijelom Zagrebu, a i cijelom hrvatskom narodu poznati požrtvovni rad i borbe, koju je imao i koju još ima da zadrži na zamjernoj visini taj naš najveći zavod, s kojim je skopčana gotovo sva naša privreda, a time i gospodarski i privredni napredak cijele naše Hrvatske domovine. Dr Branko Pliverić imat će bez dvojbe još mnogo i mnogo teškoga rada, ali mi, u prvom redu Zagrebčani, potpuno smo uvjereni i pouzdano se nadamo, da će naš Dr Pliverić svojim iskustvom, svojim umnim sposobnostima i svojom neograničenom dobrom voljom prebroditi sve još pretstojeće poteškoće. Zagreb to s pravom očekuje od svojeg vjernog sina. Društvo Zagrebčana, kao najiskreniji tumač zagrebačkih misli i osjećaja, najsrdačnije čestita pedesetgodišnjicu, te želi i nadalje svaki uspjeh svojem vrijednom članu Dr Branku Pliveriću!

Emil Laszowsky:

ZAGREB S ARHEOLOŠKOG GLEDIŠTA

Revni kustos u arheološkom muzeju u Zagrebu g. dr. I. Klemenc, napisao je djelo: »Archeologische Karte von Jugoslavien Blatt Zagreb«, koje je izdalo međunarodno udruženje akademija. (Tiskom Nadbiskup. tiskare u Zagrebu.) Ova je knjiga dragocjeno vrelo za historičara i arkeologa, jer iscrpivo opisuje nalaze i nalazišta prehistorička i rimska na onom dijelu Hrvatske, što ga obaseže jugoslav. specijalna karta 1.100.000. Tu su zabilježena spomenuta nalazišta i nalazi iz dobe do prvoga stoljeća poslije Krista. U knjizi i na karti pobilježeni su svi takovi nalazi: pojedini nalazi, zgrade, zaokružena naselja, mostovi, grobni humci, razni grobovi, nalazi novaca pojedinačno ili u većoj množini, rimske ceste (ustanovljene i nagađane), nalazišta prehistor. predmeta, rimski napisi i skulpture, riječna pristaništa i kamenolomi.

Preopširno bi bilo iznesti sve ono, što nam ovo vrsno djelo iznaša, pa zato obratit ćemo se za sada samo na teritorij grada Zagreba.

Na temelju arkeološkog data, drži autor, da su stare hipoteze o Zagrebu, kao rimskoj ili pače grčkoj naseobini skroz neodržive. Nu izvjesno je, da na mjestu današnjega Zagreba, nije nikad bilo kakovoga zaokruženoga naselja, niti prehistoričkoga niti rimskoga, ali drži, da su zagrebačkim teritorijem tekle neke stare ceste, i da je uz ove bilo raštrkanih predhistoričkih i rimskih naselja i kuća. Poslije propasti rimskoga imperija, i nestanja rimskih naseoba u Stenjevcu i Ščitarjevu (Andautonia), za cijelo su neki bjegunci onuda sklonuli se u područje obale Medvešćaka i na brdo današnjega grada Zagreba (Griča), i tako udarili temelj ranoj sredovječnoj naseobini. Naročito to potkrepljuje navodom, Anonima notara kralja Bela, gdje taj govori o događajima X. stoljeća: »kad su sašli preko šume, koja se zove Petrov gvozd (Petrova gora), utaboriše se uz rijeku Kupu, i prešavši ovu, dođoše do rijeke Save i prešavši Savu zauzeše tvrdinju Zabrag (Zagreb).«

Svakako stoji, da su Rimljani plovili Savom od Siska pokraj Ščitarjeva (Andautonia) do Stenjevca, a i dalje do Ljubljane (Emona) imajući pristaništa u Ščitarjevu i jugozapadno Stenjevca na Savi. Autor nagađa, da je rimska cesta svakako ticala teritorij današnjega Zagreba. Nastavak ceste Poetovio (Optuj)—Rogatec—Krapina—Veliko Trgovište, polazio je zapadni rubom Sljemena preko Jakovlja i Jablanovca k Savi kod Podsuseda, s južne strane željezničke pruge preko Stenjevca na Donje Vrapče, južnim oplazom Grmošice preko Kustošije, Sv. Duha, pak sjeverno današnjoj Ilici, preko sudbenoga stola (na Zrinjevcu), stare klaonice, Banjavči-

ćeve ulice, aerodroma k Resničkoj Trnavi do Ščitarjeva. Ovoj su se cesti priključivale razne ceste sa sljemenske strane. Od rimskoga kamenoloma u Gornjem Vrapču vodila je jedna cesta prema Stenjevcu. Za cijelo je ovom cestom dopreman gradjevni materijal za rimsku naselbinu u Stenjevcu i Španjskom, moguće sve do Save, gdje se spominje sredovječno zidano pristanište (portus lapideus). To je pristanište autor na karti označio. Ovo je pristanište, drži autor, apsolutno rimskoga porijetla, jer se u nas u srednjem vijeku nijesu gradile ni ceste ni pristaništa od kamena. Od Gračana vodio je put uz Medvešćak, moguće uz rimsko naselje (?) u gornjem gradu, te je kod današnjega sudbenoga stola priključio se cesti Podsusjed—Ščitarjevo. Iz rimskoga kamenoloma kod Crne vode, vožen je gradjevni materijal uz potok Bliznec uz Gradišće kod Remeta do potoka Stepanovca, gdje je prelazio na drugi put uz isti potok, te dalje preko Gornjega Borongaja do Resničke Trnave sve do ceste Podsused—Ščitarjevo. To su dašta bili samo lokalni putevi, kojih se drevnost može dokumentirati (via magna, antiqua etc.), pak i razni rimski nalazi uz tijek ovih putova utvrdjuju ovu kombinaciju. Cesta opet Vidovec—Bidrovec i Markuševačka Trnava (kamo Kukuljević smješta rimski »Lentulum«, nastavljala se je obronkom do Granešine, gdje se spajala s cestom, koja je tekla od Čučerja južnim pravcem uzvisinom duž Čučerski potok. Dalje je ova cesta presjecala današnju cestu Zagreb—Sesvete zapadno Dubravi, polazila preko Ćulinca, gdje se je dalje priključila cesti, koja je usporedom Save prolazila. Na dodanim reprodukcijama prikazao je autor tijek ovih starih rimskih cesta od Zagreba prema Optuju (sl. 1.) i izvjesne tragove ovih cesta onkraj Save izmedju Ruševca i Lazine te Petrovine i Lukavca u Turopolju, koja je tekla obroncima Vukomeričkih gorica, dok su tijekovi ceste u nizinama gotovo nestale.

Arheološke nalaze, koji su otkriveni na teritoriju grada Zagreba, smatra autor vrlo znatnima, jer su ovi tek od zgode do zgode otkriveni, pošto se nije radilo sistematskim istraživanjem. Po tom nije isključeno, da bi se još koješta moglo iskopati, što bi utvrdjivalo mnjijenje, da je na zagrebačkom Griču i na ostalom gradskom teritoriju bilo ne samo rano srednjovječno, već i rimsko, a možda i prehistoričko naselje.

Evo nalaza na teritoriju grada Zagreba, koji su pronadjeni prigodom raznih kopanja temelja kuća i drugih zemljoradnja. B a n j a v č i ć e v a u l. 3, brončani kip Zeusa oko 300 poslije Krista. B o r o n g a j G o r n j i na zemljištu poljopriv. fakulteta tragovi rimskoga groblja s paljevinom i rimski grob gradjen od cigle s glinenim posudama te mnogi tragovi grobova s paljevinom, te ulomci stakla i glinenih posuda. F r a n k o p a n s k a ulica (ugao Ilice), ulomci brončanih narukvica. G o r n j i g r a d, bronc. novac cara Justina II. **Horvati** kod Save, razni grobovi s kostima i glinenim hrbinama, likonske dvije urne i razno posudje, brončana naru-

kvica, željezna brava, željezni srp i dr. Jelačićev trg br. 12, bronc. novac cara Dioklecijana. Kruge na prudištu ljudski kostur u loncu sa sjekirom, te ponovno razni grobovi, željezni mač, koplje, stremen, kopče i dr. Laščinščak, prigodom kopanja kanala laščinščačkoga, remenska kopča, šolje od gline i hrbine glinenoga posudja. U Maksimiru i uz željezničku prugu, brus od pješčanika sa rupom, rimska amfora, 14 grobova s kosturima i brončanim nakitima. Matoševa ulica, prigodom dogradnje vijećnice, drveno bure, kako se takovo rabilo na dnu rimskih bunara, u kojem su bili razni predmeti ranoga srednjega vijeka: dvije kamenite posude i dva škura čupa (ove kamene posude bile su ili mjere ili možda posude za tuckanje). Mirogoj, brončani novac cara Trajana. Markov trg, prigodom kopanja kanala 17 rimskih novaca (od Augusta do Galerija). Mletačka ulica, brončani novac cara Domicijana. Opatička ulica, razni rimski novci IV. stolj. pos. Kr. Opatovina, prigodom kopanja temelja biv. pučke kuhinje, razni kasno rimski novci, kod kopanja bunara kuće br. 9, kamena sjekira. Petrinjska ulica br. 3, prigodom kopanja bunara mramorna glava starijega Rimljanina. Potok, prigodom kanalizacije razni rimski novci careva Germanika, Tita, Vespasiana i Faustine majke. Ribnjak, bronc. novac cara Valintiniana II. Kod stare Klaonice ulomak rimske staklene čaše, luk rimske fibule, glava rimske fibule, ulomci brončane ogrlice i kockasti stakleni nakit. Sv. Duh, razni rimski novci Trajana, Hadrijana i Pija. U Trnju je dokumentarno ustanovljena stara velika cesta, koja je za cijelo postojala već u rimsko doba. Tuškanac na posjedu g. Hrvojića, rimski novci IV. st. Prigodom gradnje strojarnice vodovoda nadjeno je slično bure kao u gornjem gradu, i u njemu zemljani vrč i brončani kotlić. Zrinski trg, prigodom kopanja temelja sudbenog stola nadjen je rimski novac cara Hadrijana.

Autor je ove nalaze ustanovio u glavnom po zbirkama zagrebačkoga arheol. muzeja i gradskoga muzeja, a nešto po vijestima naših starijih i mladjih arheologa i historičara. Nema sumnje, da je mnogi dragocijeni nalaz nezapažen ostao i propao, a za cijelo je i mnogo toga došlo u privatne ruke i tako se izgubilo za nauku. Koliko se sjećam, čuo sam od radnika, koji su radili kod gradnje škarpa na Strosmajerovom šetalištu, nadjeno je tamo koješta, što je zabačeno, uspjelo mi je samo nekoliko komada srebrenih »banovaca« spasiti za gradski muzej.

Svakako bi bilo dobro, da se sa strane Gradskoga gradjevnog ureda izda odredba, da se pazi na svaku sitnicu, koja se nadje prigodom zemljoradnja (kopanja temelja kuća, izvođenja kanala itd.). Svakako bi trebalo o tom uputiti gg. inženjera i nadziratelje radnika, a po njima i same radnike. Sve ti bi bilo u interesu proučavanja prošlosti grada Zagreba.

Ivan Ulčnik:

VELIKA JADRANSKA IZLOŽBA

Nakon uspjele izložbe našeg domaćeg obrta, Zagreb je evo i opet priredio jedno iznenađenje kulturnom svijetu. Otvorena je velika Jadranska izložba, koju je uredila naša marna »Jadranska Straža« u zajednici sa Zagrebačkim Zborom. U Zagrebu je to prva izložba ove vrsti. Tko tu doista veliku izložbu nije vidio, rekao bi: »pa to je početak, a početak je obično slab«. Ne! Početak je, ali veoma uspio. S tom priredbom se Zagreb može ponositi, a to tim više, jer je Zagreb doista središte hrvatskog napretka i prosvjete. Zagreb sabire niti svega što je hrvatski narod imao i danas ima, a što je sve stekao vlastitim marom. Kao uvijek tako i sada bez ičije pomoći, a s pouzdanjem samo na vlastitu snagu. U tom i leži naša moć i ta pojava jedino nam je jamstvo, da ćemo kao što smo i bili, i ostati neporušiv zid zapadne civilizacije. Tko još nije stekao o tom čvrsto uvjerenje, taj neka si nakon vrlo uspjele Obrtničke izložbe pogleda Veliku Jadransku izložbu u Zagrebačkom Zboru. Morati će priznati da takav uspješan rad za napredak Naroda više vrijedi, nego kojekakva pusta politička razmatranja i isprazne parade . . . !

Jadranska izložba živi je svjedok da su Hrvati stari pomorski narod. To dokazuju izložene muzejske uspomene Senja, Dubrovnika, Splita, Šibenika, Trogira i ostalih mjesta Hrvatskog Primorja. Hrvatski narod ima zelena polja, to mu je život. Imade hladovite šume, to su mu pluća. A imade i nepregledno sinje more, to su mu oči u dalek svijet, s kojim smo uvijek u vezi. Po moru nas svatko i pozna a i cijeni.

Na ulazu u Veliku Jadransku izložbu piše ova rečenica: »Povijest nas uči, da su Hrvati izgubili onda svoju samostalnost, kada su izgubili svoje more.« Ta rečenica nije nam dosta jasna. Ne ispitujemo, jer znamo, da Hrvati nikada nisu izgubili svoje more, samostalnost možda. Ta kako su mogli more izgubiti kad kroz tisuć ljeća kraj njega žive. Narod je vječan a vlasti prolazne!

A sada da pređemo na samu izložbu:

Pred glavnim paviljonom Zagrebačkog Zbora stoji brodarski jarbol, sa košem za stražu. Izradili su ga pitomci mornarske škole u Korčuli. To je simbol pomorstva. Sa jarbola lepršaju pomorske zastave država cijelog svijeta. I opet dokazom tko je na moru, taj je susjed cijelom svijetu.

U predvorju velike dvorane izloženo je pomorsko obranbeno oružje naše vojne mornarice, među kojim se ističu dvije lancirane cijevi za torpediranje. Vojnici mornari, sami kršni momci, paze na oružje, a ujedno

su susretljivi tumači općinstvu. Na početku velike dvorane još nailazimo na pomorsko oružje. U vitrinama stoje precizno izrađene minijature ratnih lađa: »Dubrovnika«, »Dalmacije« i ostalih. Tu su izložene slike koje nam prikazuju kako je ratni brod izgledao god. 800., te kako se je razvio do danas. Tek 1885. dobivaju ratne lađe onaj tip, iz kojeg je postepeno usavršen ovaj današnji. Prikazana je statistika svjetske ratne mornarice iz god. 1938.

Slijedeći odio u slikama prikazuje kako bi se primorski goli krš mogao šumom zasaditi. U susjedstvu izloženi su naravni produkti primorskih krajeva, kojih još nema na našim obalama. Od našeg raslinstva ističe se vinogradarstvo, maslinarstvo i šumarstvo.

Vidimo grupu narodnih nošnji iz svih hrvatskih primorskih krajeva. Naročito se ističe ona iz Vrlike urešena starim srebrnim novcem. Šteta da tim nošnjama nisu načinjene takve maske lica, koje bi prikazivale karakteristična lica naših primoraca.

Izložena je velika ploča na kojoj je relijefno prikazano naše hrvatsko Primorje sa otocima od Rijeke do Albanije. Mjerilo: 1:75.000, odnosno 1:18.750. Ovaj izložak kao i krasan relijef grada Splita upravo je precizno izradio g. Franjo Jendrašić, nastavnik u Splitu. Ove poučne radnje trebao bi nabaviti naš Etnografski muzej.

Plastički i vjerno izradili su pitomci Zagrebačke obrtničke škole prekrasno ljetovalište Jelsu na otoku Hvaru. U pozadini vidimo dalmatinsko gorje.

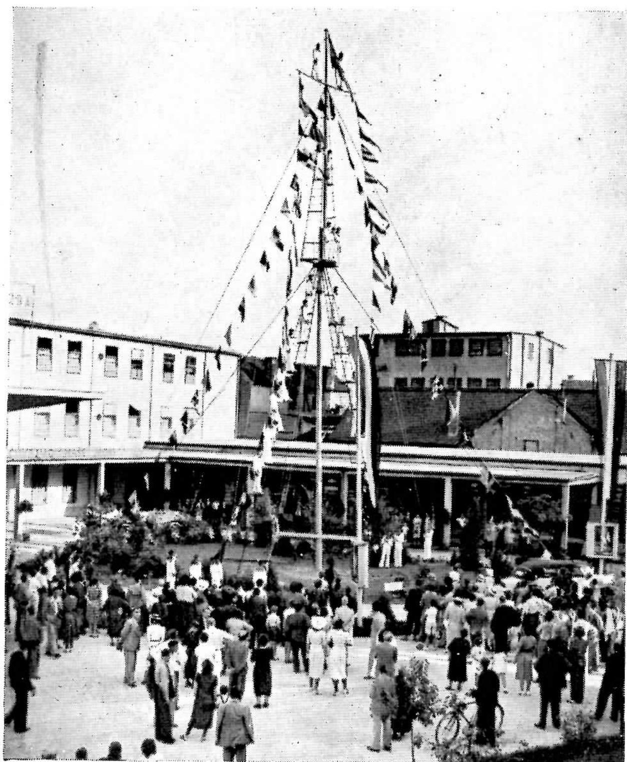
Tu vidimo preparirane sve vrsti ptica, koje živu kraj našeg mora. Bolje bi bilo da je ova prekrasna i bogata zbirka prikazana u naravnom stavu, u kojem bi bila izrazitija. U staklenim vitrinama izloženi su živi gmazovi primorskih krajeva.

Osobito su vrijedna pažnje izložena ljekovita bilja i eterska ulja. Ova domaća roba bit će doskora važna za privredu Primorja.

Za športaše zanimiva je zbirka primorskog športa. Tu su izložene i trofeje sretnih športskih pobjednika.

Zanimiv je grafikon, koji prikazuje što Zagrebu još treba da bude u što užoj vezi s morem. Tu se naročiti vidi manjak dobrih cesta, jer bez njih nema uspješne turistike. Izim nesavršene Bakarske i Ličke pruge, nije u željezničkom pitanju mnogo učinjeno. Primorske pruge su aktivne, pa bi primorskim željeznicama morali mjerodavni faktori posvećivati mnogo više pažnje.

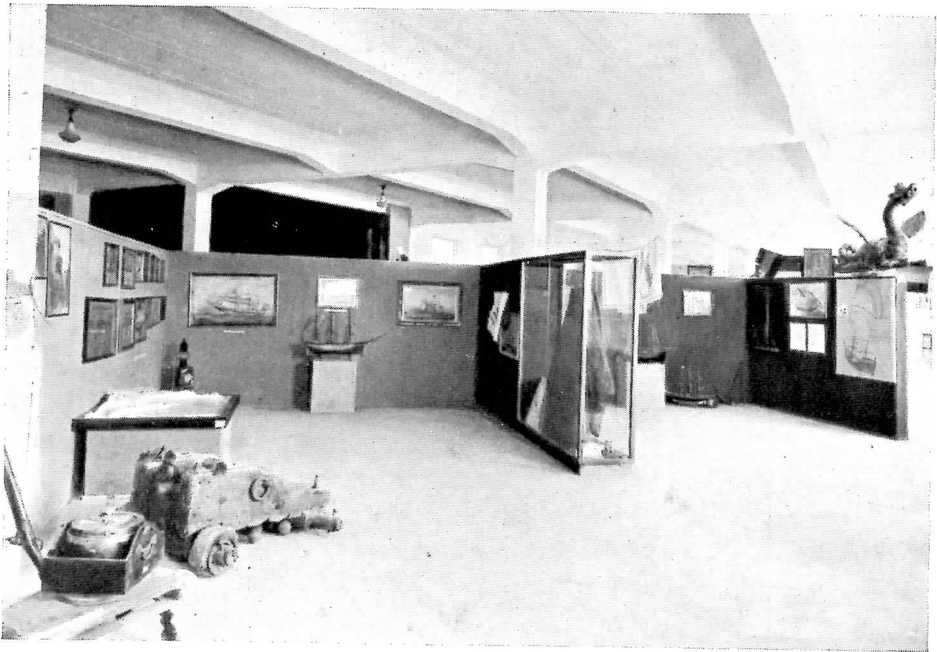
Iz historije hrvatskog Primorja izložene su dvije slike od V. Parača: »Splićani daruju kralju Andriji II. galije za križarsku vojnu« i »Otvorenje Lazareta u Splitu«. Slike su vlasništvo muzeja »Jadranske Straže«.

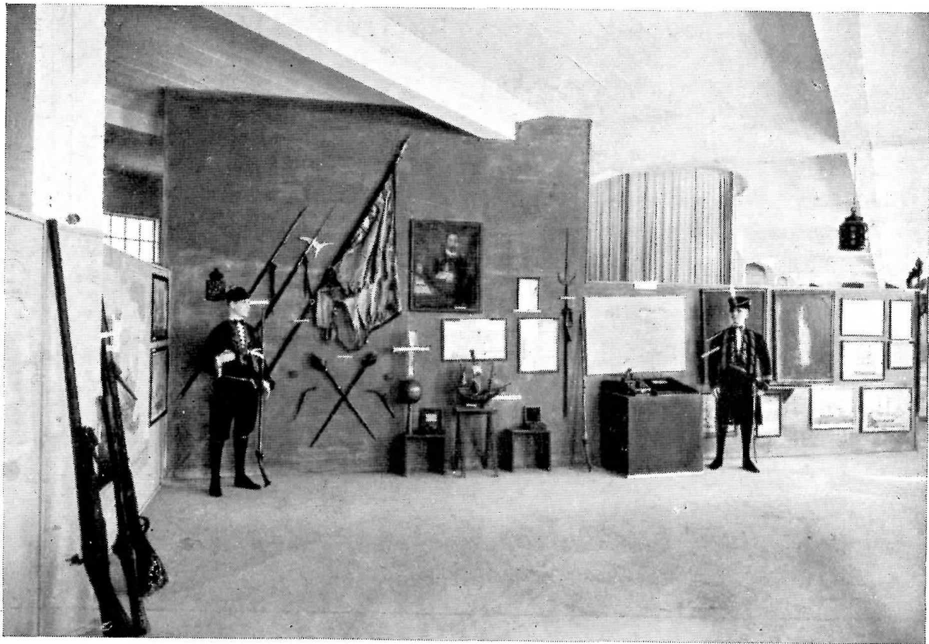
Jarbol kod ulaza u Zagrebački Zbor kao simbol pomorstva

U velikoj koncertnoj dvorani Zagrebačkog Zbora bilo je na sjajan način prikazano pomorstvo, brodogradnja i 40 raznih vrsti ribarenja

Neprolazna slava Dubrovačke republike, hrvatske Atene

Hrvatska slavna pomorska prošlost: Plemenito tijelo Bokeljske Mornarice, Kotor

Vanredan je plastički prikaz kako ribari love ribu. Tu vidimo kako naši vrijedni ribari bacaju mreže u more, a prikazana je »morska dubina« u kojoj vidimo kako mreža leži, te život u tim dubinama. Na obali razvilo se ribarsko selo sa tvornicom sardina. Ovaj prikaz vlasništvo je muzeja »Jadranske Straže«.

Naša pomorska društva također su se na toj izložbi istakla. Izloženi su modeli parobroda »Jugoslavenskog Lloyda« (sjedište Zagreb), »Jadranske plovidbe« (Sušak), sa potpuno namještenim i uređenim putničkim kabinama u parobrodima tih poduzeća. Vjerno je prikazana kabina br. 16 sa parobroda »Aleksander«. Svakako je to lijepa reklama za turizam, koja će imati i svoj uspjeh.

Iz plastikona, koji nam prikazuje dubinu Jadranskog mora vidimo, da je ovo more na sjevernoj strani osobito kraj hrvatskih obala dosta plitko. U južnom dijelu prema Italiji more je mnogo dublje, pa doseže i do 1330 metara dubine.

Braća Sladovići iz Korčule zorno nam pokazuju kako se gradi čamac. Tu se blanja i zabija, kao u kakovom »škveru«. Nadamo se, da će čamac koji će biti sagrađen u Zagrebu ovdje i ostati. Najljepše bi bilo smjestiti ga u Maksimirsko jezero.

Spužvari pokazuju kako se priređuju spužve. Isto tako se iz surovog koraljevog cvijeta prave razni ukrasi, koji nailaze i na dobru prođu.

Historijski izložbeni dio prikazuje nam staru originalnu dubrovačku zastavu sa slikom zaštitnika Sv. Vlaha. Vidimo sadrene odlijeve arheoloških nalaza. Zanimiv je odlijev jednog dijela šibenske katedrale sa nekoliko glava graditelja ove prelijepe katedrale.

Izloženo je staro crkveno pokućtvo, koje se ističe krasnom rezbarijom. Boka Kotorska izložila je svoje vrijedne starine. Slika Sv. Vlaha iz 16. stoljeća vlasništvo je gimnazije u Dubrovniku. Izložena je originalna crvena toga kneza Dubrovačke Republike. Stare isprave pokazuju nam razne nekadanje primorske povlastice. Zanimiva je starina ukrasni zmaj sa jedne hvarske lađe, koja je god. 1571 sudjelovala u bitci protiv Turaka, kod Lepanta, gdje su Turci bili poraženi. Naš starodrevni Senj iskazao se na izložbi, te gotovo cijeli jedan odio ispunio svojim poznatim starinama.

Naš umjetnik i kazališni scenograf (član našeg društva), g. Trepše izradio je dekorativno Biševačku modru špilju. Izradba je vanredna, te pobuđuje osobitu pažnju posjetnika.

Na galeriji velike dvorane izloženi su uspjeli fotografski snimci primorskih krajeva. Tu nalazimo i umjetničke radnje naših slikara koji su izradili slike primorskog prikaza. Naročito treba spomenuti umjetnike Tomaševića, Maurovića, Mirkovića, Vidovića, Krizmana i Šeferova. Slike su vanredne umjetničke vrijednosti.

Kruna ali Velike Jadranske izložbe je svakako Aquarium, izložen u 16 staklenih bazena. Uredio ga je Oceanografski Institut u Splitu. Stručnjaci instituta radili su na tom uređenju kroz dva puna mjeseca.

U aquariumu prikazan je život u morskim dubinama. Sve moguće morske životinje dopremljene su uz velike poteškoće i žrtve iz raznih strana hrvatskog Primorja. Izrađivači tog aquariuma mogu na svoj rad doista biti ponosni, jer se i na velikim međunarodnim izložbama šta boljeg i ljepšeg nije vidilo.

Zanimanje za aquarium je veliko pa smo mi Zagrepčani ponosni, da je ovo toliko uspjelo djelo prikazano prvi puta baš u našoj sredini. Sva morska živuća bića vidimo u tim staklenim bazenima. Razne ribe, morske zvijezde, puževe, crnog morskog ježa, kamenice, školjke, rakove i velikog jastoga, a vidimo i morsku mačku. Naravno da ne manjkaju ni koralji. Smješteno je tamo morsko bilje i kamenje. Da se životinje u aquariumu održe na životu, potrebna je pažnja po danu i noći. Valja paziti da u bazenima bude dovoljno kisika. Temperatura mora biti između 17°—19° C. Za održavanje ove temperature potrebne su velike količine leda.

Za aquarium dopremljeno je odmah 150 hlt. morske vode u velikim staklenim bocama. Tečajem izložbe dopremaju se i nove životinje, a dakako i svježa morska voda, jer bazeni se moraju podjedno obnavljati svježom vodom.

Glavni saradnik kod sastava aquariuma je sveučilišni profesor Dr. Vale Vouk, pa njega ide zasluga da je to veliko djelo Jadranske izložbe doista tako savršeno uspjelo. Mi mu to rado i iskreno priznajemo. Isto tako su zaslužni botaničar Dr. Ante Ercegović i asistent Oceanografskog Instituta Tomo Gamulin. Za potrebnu raznu ribu vodio je brigu iskusan ribar Instituta Ante Kliškić. Mi Zagrepčani svima suradnicima na požrtvovnom i uspjelom radu izrazujemo mnogo hvale i priznanja.

Zagrepčani žele da Zagreb dobije i stalan morski aquarij. On je ovdje bio prije rata, a uredio ga je još danas živući sveučilišni profesor Dr. Lazar Car. Svakako bi bila dužnost svih poznatih faktora, da se pobrinu za izgradnju morskog aquariuma. Treba da napredujemo a ne da nazadujemo. Prikaz morskog aquariuma nije danas samo naučan predmet. Aquarij kod gledalaca pobuđuje smisao za more, dakle može poslužiti kao turističko sredstvo. Što misli o tom Gradski turistički ured?

Polag aquarija nalazi se mikroskopsko promatralište gdje općinstvo na deset mikroskopa može vidjeti povećane razne sitne organizme, koji žive u moru, a vrlo su važni za život u moru. To su »planktoni«. Biljni planktoni predstavljaju hranu svim životinjama mora. Planktoni žive u svakoj kaplji morske vode.

U istom odjelu nalaze se i sprave za proučavanje mora na površini i dubini.

U vrtu Zbora sagrađen je iz betona veliki bazen, u kojem dva vojna mornara izmjenično pokazuju kako se roni. Naravno da se oko tog bazena sakuplja brojno općinstvo, koje sa zanimanjem gleda njihov rad.

U posebnom paviljonu izložene su čipke sa otoka Paga, većinom izrađene u Banovinskoj čipkarskoj školi na Pagu.

U velikom zborskom drvenom paviljonu izloženi su razni športski i kupači predmeti. Zanimiva je i ribarska lađica nazvana »svječica«, koju u bazenu plovi u okrugu.

U talijanskom paviljonu uređen je ton-kino, koji prikazuje zanimive filmove iz primorskog života.

Da se općinstvo nakon pregledbe izložbe odmori daju se i večernji koncerti u zborskom glazbenom paviljonu, a za okrepu općinstva brinu se četiri dalmatinske gostionice, gdje se priređuje riba na primorski. Naravno da se tu toči i dobar »dalmatinac«.

Svakako nam je dužnost spomenuti, da kao svagda tako je i ovaj puta kućedomaćina »Zagrebački Zbor« u čijim prostorijama se Velika Jadranska izložba drži, učinio svoj dio. Ovo se odnosi osobito na aquarij, za koji je ZZ više nego u polovici doprinesao.

Isto je tako ZZ uredio i okoliš izložbe naročito bazen za »ronioca« zatim veliki jarbol. ZZ je dobro uočio da će Jadranska izložba biti uspjela zagrebačka priredba, koja će i na turističku stranu u velike djelovati. Marno osoblje ZZ pod vodstvom ravnatelja g. L. Šafraneka nije žalilo truda, samo da ova izložba postigne što bolji uspjeh. To je bezuvjetno svima i uspjelo, pa stoga toj našoj zagrebačkoj ustanovi koja gotovo jedina vodi brigu za zagrebački turizam, neka i ovom zgodom bude izrečeno iskreno priznanje i hvala.

Čujemo da ZZ ne dobiva od strane Gradske općine onih materijalnih potpora, kako ih je prije dobivao, pa se nadamo da će gradska općina uvidjevši svu važnost ove naše privredničke ustanove najizdašnije pružati joj svaku pomoć, jer što grad Zagreb daje Zagrebačkom Zboru doista sebi daje, a sve sa svrhom svog napretka i boljitka svojih građana.

Našem prikazu Velike Jadranske izložbe donašamo četiri uspjele fotografske snimke. (Fotografski atelije Donnegani). Snimke prikazuju pojedine izložbene odlomke.

Oton Šik:

USPOMENE NA STARU HIPOTEKARNU BANKU

Đaci Visoke trgovačke škole — kako se do prije 26 godina nazivala Trgovačka akademija — nosili su se manje više svi željom da nakon mature budu namješteni u Hipotekarnoj banci.

Možda je mlada srca očaravao lijepi zvučni naslov »Hrv. slav. zemaljska hipotekarna banka«, možda tradicija solidnosti zavodskog poslovanja, možda mir i ozbiljnost što je strujila iz prostorija banke. Bilo kako bilo — činjenica jest, da su se svi ti mladi ljudi jagmili za poziv da se osobno predstave upravo u ovoj banci.

A što je trebalo znati, kakove je kvalifikacije moralo imati odnosno lice, da mu padne u dio sreća postići ovakovo vježbeničko mjesto, koje se, nota bene, najmanje godinu dana uopće nije ni honoriralo?

Ne uzimajući u obzir onu nekolicinu sretnika, koji su takovo mjesto postigli protekcijom, igrao je kod toga, uz dobru svjedodžbu, glavnu ulogu lijep rukopis. U toj se banci naime polagala najveća važnost na to, da korespondencija, knjige, obračuni itd. budu ispisani po uzoru kaligrafske umjetnosti. Nije bila nikakova rijetkost, da je kojem dopisniku i po više puta vraćeno na prepis precrtano dugo pismo s motivacijom da, recimo, jedan »veliki I« nije napisan po svim pravilima spomenutog umijeća.

Pisaći se strojevi u Hipotekarnoj banci nisu još dugo upotrebljavali i to s razloga da, prvo »list napisan mašinom ne djeluje otmjeno«, što bi zajmoprimci neoprostivo zamjerili, i drugo, »što te »Schreibmaschine« prave nepodnosivu buku«.

Konzervativnost u svemu — to je bilo geslo po kojemu se postupalo. Novotarije se nisu uvađale dokle god se tome moglo izbjeći, ni u pogledu poslovanja, ni u stvarima administracije. Tako su se na pr. ženske sile namjestile tek za vrijeme rata, dok su se u drugim zavodima već mnogo godina ranije potpuno afirmirale.

Naslovi i titulature, na primjer, morale su se upotrebljavati uvijek i svakom zgodom. Teško onome podvorniku ili čak činovniku, koji bi to smetnuo s uma.

»Sirovica, pođite veleučenom po spis Karašica i Vučica i odnesite ga gospodinu carskom savjetniku na provedenje. Nakon toga pribavite na istom potpise velemožnog i presvijetlog i onda ga stavite na stol pred

preuzvišenog. Jeste li me razumjeli, Sirovica?« »Razumio sam, poglaviti, razumio.«

Ovako je i slično tekao službeni saobraćaj u prostorijama toga zavoda, koji se nalazio od osnutka (g. 1892.) do g. 1902. u zgradi Zemaljske tiskare, a dalje u vlastitoj palači na istočnoj strani Zrinjskog trga. Ta se palača trebala sagraditi još g. 1898. i to na cijelom bloku omeđenom Ilicom, Jelačićevom, Bogovićevom i Preradovićevom ulicom, gdje je poslije podignuta I. hrv. štedionica, Hrv. eskomptna banka i još nekoliko privatnih zgrada. Ali od te velebne građevine nažalost nije bilo ništa, jer se ravnateljstvo nije moglo odlučiti da je sagradi. Kupilo je poslije u tu svrhu zemljište na uglu Zrinjevca i Đorđićeve ulice. Tu se dizala u fronti stara, tmurna zgrada, u kojoj je bila smještena Gradska policija, a sam ugao, neizgrađena površina omeđena drvenim plotom, služio je kao vježbalište domobranskim novacima. Ovdje su primali prvu svoju vojničku izobrazbu: lijevo-desno, lijevo-desno, sijeno-slama, sijeno-slama, čulo se tu od rana jutra do kasne večeri.

Pokazalo se, da izbor položaja bankine palače nije bio najsretnije ruke. Kraj ovog mjesta prolazili su građani većinom pognute glave i zabrinut lica — u susjedni Gradski porezni ured da udovolje svojim poreskim dužnostima ili, da još više odgode plaćanje tih dužnosti. Međutim je banka trebala da bude — kako se poslije ustanovilo — na prometnom mjestu. Sama zgrada (sagrađena po nacrtima građ. nadsavjetnika Schachnera iz Beča, a izveden pod nadzorom građ. savjetnika Kuno Weidmanna, od renomirane zagrebačke tvrtke Hönigsberg i Deutsch) nije dolazila do izražaja. Sakrivala su je tri Zrinjevačka drvoreda i glazbeni paviljon. A to je šteta, jer je ta palača uistinu arhitektonsko remek djelo. Lijepe proporcije, u skladu s plemenitim i odabranim materijalom, stvaraju neku posebnu harmoniju i djeluju na gledaoca izvanredno mirno i otmjeno.

Tako je na pr. dio na uglu Zrinjskog trga i Đorđićeve ulice, sa polukruglim istakom ukrašenim mramornim balkonom, upravo idealno izveden. Šteta je samo, što je za vrijeme rata izmjenjen prelijepi bakreni pokrov male kupole — koji je bio navukao već nešto patine — limenim najbanalnijeg oblika. Vrlo ozbiljan utisak ostavlja nadalje stupovlje s jedne i druge strane ulaza. Nad ulazom, povrh glavnog vijenca, smještena je kamena grupa: tri figure, srednja od njih »bankarstvo« ovjenčava ostale dvije »poljoprivredu« i »trgovinu« lovorovim vijencem. Prigodom potresa g. 1908. srušila se glava srednje figure i razbila se u komadiće. To se smatralo lošim znakom. Načinjena je nova glava. Bila je premalena. Nije pristajala na staro tijelo. No moguće je i to da nova glava i nije bila premalena, tek su se promjenile prilike i gledišta u pogledu glava uopće.

Unutarnja razdioba i uređaj s krasnim mramornim stubištem, te kō-

losalnom slikom na stropu davali su raskošan utisak. Nasuprot tome praktična upotrebljivost prostorija nije bila baš na visini.

U prvome katu nizale su se sjedničke dvorane, odaje predsjednika i one glavnog ravnatelja, pa pravni odsjek s pomoćnim uredima. U prizemlju bila je smještena blagajnička dvorana s tresorima, koja je sizala kroz dva kata, zatim sobe upravljajućeg ravnatelja, tajništvo, likvidatura, knjigovodstvo i kontrolni ured.

Da vidimo tko je u tim prostorijama uredovao, čiji ih je duh dugim godinama oživljavao, čijom je suradnjom ovdje podijeljeno amort. zajmova od daleko preko sto milijuna zlatnih kruna, što bi danas bilo više od jedne milijarde dinara.

U tu ćemo svrhu nanizati nekoliko anekdota iz života tih ljudi, koji su nam nekada svi bili blizu. Nadamo se da će nam uspjeti s tim sitnim dogodovštinama izazvati u čitateljevoj mašti karakterističnu sliku, i svakog pojedinca za sebe, i čitavog onog ambijenta kao cjeline.

Proći ćemo redom odozgo prema dolje po ljestvici činovničke hijerarhije i zaustavit ćemo se kod onih funkcionara, koji su po svojim osebujnostima otskočili nad ostalima, bez razlike da li je ovaj zauzimao najviše ili najniže mjesto.

Eto tu na čelu predsjednika Dr. Nikolu pl. Tomašića. Hrvatski ban, pravi tajni savjetnik, autor djela »Pacta conventa«. U poslovnim je stvarima imao zdrav sud. Nije volio nepotrebnih riječi niti »šaranja«. Ljude je poznavao kao malo tko. Slušao je i mišljenje drugih i dao se uvjeriti argumentima — ako su bili razboriti. A što je razborito, to je određivao on — bez apelacije. Glupake nije volio, pa nije oklijevao kazati im u lice, da ih takvima smatra.

Vanjske novine pisale su za njega, da je »hahnebüchern«. Teško je naći u hrvatskome jeziku riječ, kojom bi se moglo izraziti sve što ona znači. Držimo da je najbliže »osilan« i svi koji su imali prilike doći s njime u vezu potvrdit će, da ga taj epiteton najvjernije karakterizira.

Kao primjer neka služi slijedeća epizoda: Budući da nije trpio da ga tko dugo zadržava to je svome podvorniku Berglesu dao strogi nalog, da nakon nekoliko časaka boravka stranke, ma tko to bio, najavi drugi, izmišljeni posjet. Jednog dana dok je kod njega boravio neki novinar, najavi Bergles »excelenciju korpskomandanta Gerbu«. Tomašić, misleći da se radi opet samo o fiktivnome najavljivanju, još se dugo zadržao s novinarom, jer ga je zanimalo što mu je ovaj pričao. Najednom uđe podvornik i javi drhčućim glasom da se Gerba neizmjerno uzrujava zbog dugog čekanja. Preuzvišeni g. predsjednik se na to ljutito izdere na Berglesa: »Vi bedak, pa kaj je zaista vani, a zakaj mi to niste odmah rekli? Vi ste odpušten.« Takav je bio.

Kao podpresjednik i glavni ravnatelj fungirao je stari zagrepčanin Vladimir Krešić, stopostotno opreka predsjedniku. Svjetski čovjek najfinijih manira, znao je svojom posebnom prijaznošću svakoga očarati i predobiti. Lijepa, gospodska pojava, tipa kralja Eduarda engleskog, sa crnom, na dvije strane razdijeljenom bradom.

Već onda su dnevno dolazila mnoga i mnoga izazlanstva i pojedinci da traže od banke potpore, milodare, njen pristup u članstvo, pretplatu, uposlenje, ili da prodavaju začasne ulaznice, zlatne čavle itd. Svi su se oni obraćali izravno na glavnog ravnatelja. Znali su i zašto. Nije odbijao nikoga, nego je doznačivao prilične svote na društvenoj blagajni, a mnogima i mnogima je davao obilno i iz vlastitoga džepa i to stalno, tjedno ili mjesečno. Popratio bi to uvijek s nekoliko lijepih riječi i umiljatim smješkom. Kod toga se držao principa koji se pripisuje znamenitom Bismarkovom bankaru Gersonu Bleichröderu: Ako već moraš biti bena i prisiljen si davati — onda budi dobra bena, a ne opaka, pa daruj prijazno.

Dugi niz godina vršio je čast potpredsjednika društva »Crvenog Križa«. Ovo je društvo priređivalo svake godine svoj elitni ples, koji se smatrao najotmjenijom priredbom sezone.

Kao biljeter sudjelovao je vazda bančin podvornik Sirovica. Podvorničku je službu obavljao doduše tek kao sporedni posao; glavno mu je zanimanje bilo birtaško. Popularna gostionica na početku Grobne ceste, »k Sirovici«, gdje su se slavile karmine, bila je njegovo vlasništvo. Kad bi ga sjutradan iza tog plesa zapitali u banci tko je sve bio prisutan, odgovorio bi stereotipno: »bil sam ja, pa Pejačović, Jankovich, naš presvjetli, Mundekar i drugi. Ja sam delil kotalone.«

Ostavit ćemo sada Sirovicu, o kojem će poslije biti opet govora, da se vratimo generalnom ravnatelju.

Svake godine za vrijeme sezone proboravio je nekoliko tjedana bilo u Karlsbadu, bilo u Marienbadu, u proljeću u Opatiji ili Meranu, u jeseni u Gasteinu, a zimi u Beču i Budimpešti. Isto si je to »priuštio« i njegov drug u ravnateljstvu, komercijalni savjetnik K. Taj je bilježio sve svoje izdatke prigodom tih boravaka. Krešić to nije činio, s motivacijom, što ne bi želio, da mu poslije smrti baštinici, kad nađu ove bilješke, spočitavaju kako je on, »stari jarac« nepotrebno mnogo trošio — recimo na šampanjac.

Događaj što ćemo ga sada ispričati neka posluži kao primjer Krešićeve prijaznosti. Znao je zasladiti svakome, a pogotovo svojim činovnicima, i najgorčiju pilulu.

U blagajničkom odjelenju bio je namješten kao činovnik neki Dedović. Taj je Dedović nosio s podvornikom dva puta dnevno pisma i vrijednosne pošiljke na poštu i obratno. Obavljajući već dulje od deset godina taj posao i oženivši se međutim, odvažio se jednog dana i ode glavnom

direktoru, pa ga umoli da mu dodijeli drugi djelokrug. Tu je molbu potkrijepio time, da je već prestar za ovaku podređenu službu i da mu se kolege rugaju.

Krešić se zamislio. Najprije ga pogleda mirno u oči, tada kimne glavom, potapše ga po ramenima i reče: »Žao mi je, vrlo mi je žao što vašoj molbi nemogu nikako udovoljiti. Nema u banci čovjeka osim vas, kojemu bih mogao povjeriti ovu funkciju koju vi vršite, jer je ona jedna od najvažnijih i najpovjerljivijih. Morat ćete je dakle vi i nadalje obavljati.

I obavljao ju je još daljnjih deset godina — sve do svoje smrti. Bio je za cijelog tog vremena sretan i zadovoljan, budući da ga je Krešić u svojoj kavalirštini uvjerio, kako je njegov rad od eminentne važnosti za banku. To može da postigne prijazan čovjek dobra srca.

Slijedi zamjenik glavnog ravnatelja Rožaj. Čovjek svoje vrsti i kao takav u ono vrijeme vrlo poznat u Zagrebu. Smatrali su ga kod nas prvim stručnjakom u stvarima amort. hipotekarnih i komunalnih zajmova. Poslala ga je jedna od osnivačica Ug. zemljovjeresijska banka, da organizira našu hipotekarnu banku prigodom njena osnutka.

Imao je osobit dar za jezike. Hrvatski jezik je brzo naučio, a znao je osim njega još pet drugih. Perfektno nije vladao nijednim. Ali je znao pogoditi pravi naglasak, tempo i prizvuk svakog idioma, tako da je time slušaoca zapanjio u prvi čas. Tek se tokom daljnjeg razgovora primjećivalo, da zamjenjuje rod i padež, dual s pluralom itd. Za svoju se odjeću nije osobito brinuo. Stari njegov sivkasto-smeđi havelok bio je u neku ruku popularan. Ogrnut njime stigao je u svoje vrijeme u Zagreb, a nosio ga je i prigodom povratka u Budimpeštu, nakon tri i pol decenija. Mnogi i mnogi stariji Zagrepčani sjećat će se njegove pojave u tom ogrtaču, kako svake večeri prolazi kroz sve bolje kavane i restauracije domahujući rukom svojim znancima — a tih je bilo bezbroj — stalno uz pozdrav: »Servitore!«

U vezi s tim havelokom dogodilo mu se jednom slijedeće: direkcija poslala njega i bančinog tajnika u Košice, da zaključe razmjerno velik zajam s tim gradom. Bio je naravno ogrnut svojim starim havelokom, od kojega se nije rastajao ni za najveće ljetne žege, a ni za najoštrije zime. Kao »oprezan kapitalista« ponio je i ovaj put, kao uvijek kišobran. Tajnik pak, u tankom crnom ogrtaču sa svilenim reverima po tadanjoj modi i izlizanim »halbecom«, također nije ostavljao impozantan dojam. Kod odlaska iz Zagreba — bilo je to svršetkom travnja — vladalo je najljepše sunčano proljetno vrijeme. Stigoše njih dvojica u Košice, a tamo ciča zima. Snijeg na ulicama do koljena a s krovova se spustile ledene sige. Stisnu se u svoje ogrtače kolikogod mogli, zubi im cvokotali, koljena klecala, pa su izgledali još jadnije no što su bili. Na stanici ih nije bio nitko dočekao, tako im se barem pričinilo, pa hajde otrcanim fijakerom

s dva mršava kljuseta u grad, udaljen četiri kilometara od željezničke stanice.

Odjednom već nakon desetak minuta vožnje, čuju kako iza njih viču u sav glas iz jureće ekvipaže (s kočijašem i slugom u najvećoj gali, a lipicanerima u paradi, a za njom još druge privatne kočije): Stanite, stanite! Jeste li vi zagrebačka gospoda od Hipotekarne banke? Ako jeste predite k nama!«

Bio je to gradski načelnik s deputacijom zastupnika, koji su došli da ih svečano dočekaju na stanici, ali ih nisu prepoznali. Nisu naime mogli ni zamisliti, da bi takva visoka gospoda izašla iz željezničkih kola III. razreda, i bila izgleda siromašnih putnika — u haveloku i ogrtaču, s kišobranom i uz to kufričem ispod pazuha, kraj minus osam stupnjeva — a oni obučeni svi u raskošne gospodske bunde.

Upravo se taj zajam pokazao poslije kao najpovoljniji za banku, jer je vođen u ug. krunama, a vraćen u valuti Čehoslovačke, kamo su Košice nakon prevrata pripale.

Kao što je Rožaj bio štedljiv u odijevanju, bio je skroman i u jelu. Iznimku je pravio jedino kad bi pozvao goste, što se na čast mu budi rečeno, često događalo. Za drugi zajutrak ili, kako se kod nas kaže »gablec« znao je kupiti komadić slanine za dvije krajcere. No varao bi se tko bi mislio, da je taj golemi komad pojeo najedamput. Ne, ni govora o tome! Razdijelio bi ga na barem tri do četiri porcije. Pojeo bi dnevno po jednu, a ostatak pohranio uvijek između prozornih krila, da sačuva svježinu. Jednog dana traži Rožaj taj obrok, traži i traži, ali nikako nemože da ga nađe. Strašna mu se sumnja rodi u glavi; nije li tu po srijedi kakova defraudacija?

Pozove svog famulusa i izdere se na njega prema tadanjem običaju otprilike ovako: »Sirovica, gdje je onaj komad špeka, koji sam si jučer spremio u prozor?« Na što mu ovaj bezazleno odvrati: »Poglaviti, kakav špek? Našel sam kod čišćenja v prozoru falaček švartla, pak sem ga bacil v smetje.« »Tako, bacili ste ga! Zapamtite što vam kažem: vi nećete nikada postati bogat čovjek!« — prorekao mu je poglaviti.

Tu ćemo nešto odstupiti od reda po instancijama, kako je zamišljeno i zadržat ćemo se još jednom, kako smo najavili, kod mnogo citiranog čičice Sirovice. Taj se vječno borio sa stranim riječima.

Pošalje ga jednog dana šef dopisništva, prokurista Schnyrch, svom drugu, predstojniku likvidature, prokuristi Miči Mudriniću, da ga upita, bi li mu se mogli dostaviti na obračun spisi o podijeljenim zajmovima.

Eto Sirovice nakon nekoliko časaka s odgovorom: »Gospodin prokurista su poručili neka mu pošaljete cucke sive.« »Šta je kazao?« pita Schnyrch i požuri svome kolegi u likvidaturu. Tu se stvar razjasnila. Rekli

su Sirovici neka dopisništvo dade dostaviti »succesive«, misleći naravno na spise.

Blagajničko odjelenje reprezentirao je glavni blagajnik, prokurista Vladoje Pramberger. Predstavio bi se redovito tako, da nakon svog imena onako usput spomene: »Dvanaest sam godina bio u Lepoglavi, a osam u Stenjevcu«. Kad bi ga stranke na to pogledale prestrašeno, izbuljenih očiju i otvorenih usta, dodao bi tiho — »kao upravitelj, razumije se, pa što ste mislili?« U takvim je doskočicama uživao. Odjevao se po nekoj posebnoj vlastitoj noti, kavalira fin de siècle-a. Moglo se pravom kazati, da je bio bijel od glave do pete. Čak mu je kosa bila sasvim pobijelila samo što je ispod nje provirivala crvenkasta boja tjemena. Odijelo, rublje, ovratnik, gamaše, sve bijelo kao snijeg. Hlaće »a la harmonika« skupile mu se na sitnim mamuzicama, ostraga na potpetici. Od te su mu bjeline odskočile jedino naramenice, koje su bile crne s izvezenim šarenim ružicama. U uredu je sjedio bez kaputa i prsluka. To je bila jedna od njegovih posebnih povlastica.

Dođe jednom iz Budimpešte glavni ravnatelj spomenute ugarske banke, osamdesetgodišnji starac barun Madarassy-Beck, da posjeti našu hipotekarnu banku nakon što je preselila u vlastitu svoju palaču.

Vode ga kroz cijeli zavod, iz odjela u odio, pa tako prođe i blagajničkom dvoranom. Tu uoči šefa tog odjelenja, koji je bio kao i uvijek bez kaputa. Vidi on njega svega u bjelini, s krasnim izvezenim crnim naramenicama. Zamoli da mu ga predstave. Ostao je s njim nekoliko časaka u razgovoru, vidno razdragan. Nakon toga cercla izrazio se pred direkcijom: »Sve je kod vas lijepo, ali vam ipak najviše zaviđam na vašem glavnom blagajniku. To je doista impozantna pojava, takvog bi si i ja želio za moju banku. Ovo još je samo trebalo našem Vladoji. Nije sebe pravo više ni sama poznavao. Prisvojio si je od toga časa neki posebni položaj u banci. Dolazio je i odlazio kad mu se prohtjelo; poslijepodnevne uredovne sate uopće više nije održavao. Isto je tako od onoga dana prestao nazivati predpostavljene — na njihovo najveće zgražanje — titulaturom, koja im je pripadala.

Iza blagajne svratit ćemo se u likvidaturu. Tu je stolovao njen predstojnik, prokurista Mića Mudrinić. Spomenuli smo ga već jednom nuzgredice, ali je vrijedno, da se s njime podrobnije pozabavimo.

Ličanin, bivši grencerski oficir — dotjerao je do leitnanta ili oberleitnanta — pa umirovljen. Stupio je u Hipotekarnu banku prigodom njena osnutka. Tu je brzo napredovao i postigao položaj šefa likvidature, što je po časti i plaći odgovaralo činu pukovnika. Ovakovog, kao što je bio on, predstavljali smo si u mislima, početkom stoljeća, tip u ono vrijeme vanredno poznatog kapetana »Mikuletine«. Čak mu nije falio ni onaj cviker sa crnom vrpcom, nataknut na vršku nosa. Imao je blažen apetit i

odgovarajuću žeđu. Objedovao je godinama po dva puta dnevno. Prvi bi objed konzumirao oko podneva, isprva u gostioni »k Senici« u »Nosanovoj« sada »Singer« palači na uglu Jelačićevog trga, a poslije, kad je ova bila napuštena, u restauraciji »Preradović« na Zrinjskom trgu kraj kavane »Zagreb«. A drugi objed uzimao bi u 2 sata poslije podne u krugu svoje obitelji. Ona nije nikada saznala za onaj prvi ilegalni menu, jer je otac familije ručak broj 2 jeo uvijek sa tolikim tekom, da je svaka sumnja bila isključena. Tako se prepričavalo da je znao u sezoni pojesti na jedan »Sitz« do 25 čvečkenknedla.

Povrh toga donijeli bi mu danomice u jedanaest sati prije podne od kuće zajutrak: omašnu zdjelu bilo gulaša, paprikaša, eingemachtesa, ili šta slična. Čim bi stigla ova menaža, prestao je smjesta sa svakim poslovanjem. Stranke s kojima je eventualno upravo raspravljao, predao je svome zamjeniku, poznatom športašu-biciklisti Julčeku Miheliću, a on sjede za pisaći stol, zaveže pred sebe ogromnu servijetu i poče jesti uz odgovarajuću popratnu muziku žvakanja. Ali se često tužio na slab želudac i na teška vremena. »Man kann ja nicht mehr leben, moja gospodo«, znao je reći, kad se navečer sastao sa svojim prijateljima oko bijelog stola u podrumskom vinotočju Kulmerove kuće na Zrinjskom trgu (pokraj Hipotekarne banke), i a tempo bi naručio daljnju dvolitru staroga po 80, »onog najboljeg«.

Ovako se živjelo u ono doba, koje već pripada prošlosti. Doduše ne davnoj, ali nama ipak već dalekoj jer se sve to odigravalo u godinama prije svjetskog rata, koji prestavlja izvjesnu raskrsnicu između starih i novih vremena.

Time ćemo svršiti s pričanjem o sitnim događajima lične naravi, koji su se zbivali tokom godina u toj našoj staroj banci. Nadamo se, da se nismo nikome zamjerili ovim osvježenjem starih uspomena, koje su bile poznate u svoje doba u bankovnim krugovima. To bi nam bilo to više žao, jer je riječ o samim ljudima, koji su danas svi osim jednoga, dvojice već pokojni. Snivaju vječni sanak na Mirogojskom groblju u Zagrebu. Nema više razlike među njima. Nema ni excelenca ni ilustrissimusa, ni pravnog tajnoga ni dvorskog savjetnika, nema ni cara ni kralja, koji im je te titule podijelio, nema ni kavalirskog glavnog direktora ni štedljivog njegovog zamjenika. A nema, Boga mi ni naše stare Hipotekarne banke.

Nema više naše stare hipotekarne banke — nije se poslije rata mogla održati onakova, kakova je bila. Njeno svjetlo, koje se gasilo, usplamtilo je doduše još jedamput. Malko je još tinjalo i svjetlucalo, da konačno potpuno ugasne.

To je bilo onda, kad se direkcija nakon dugotrajnih i mučnih pregovora, u strahu da će biti sa svojim predlogom odbijena, ipak odlučila zatražiti potrebni pristanak zemaljske vlade za promjenu društvenih pra-

vila. Ova su naime određivala, da se djelokrug banke ograničuje na podjeljivanje amort. zajmova. Ovoj se okolnosti tada pripisivala nerentabilnost čitavogo poslovanja, jer se upravo ova grana pokazala uslijed tadanjih prilika nelukrativnom. Mislilo se proširiti rad ovog »credit fonsiera« na druga područja bankovne djelatnosti, kojima su se bavili ostali novčani zavodi t. zv. »credit mobiliera«.

U tu je svrhu i pošla deputacija predsjedništva i ravnateljstva u banske dvore na Markovom trgu, da umoli tadanjeg bana Dra Matka Laginju, da bi dozvolio ovu važnu promjenu.

»Barba Mate« kako su bana Laginju prozvali od milja, pogledao ih je svojim pronicavim očicama, smjesta je shvatio o čemu se radi i odvratio deputaciji: »Gospodo, ja u ime zemaljske vlade bez daljnjega pristajem na predloženu izmjenu vaših temeljnih pravila, čudim se samo tome, da ste se tek sada odlučili na ovaj korak, koji ste trebali već odavna učiniti.«

Pokazalo se da je doista već sve bilo prekasno. Promjenom mrtvih slova pravila nije se nažalost ništa promjenilo. Mentalitet ljudi, kako smo ih opisali nije se više mogao prilagoditi poslijeratnom mentalitetu. Konzervativni duh, kojim su bili prožeti upravljači sudbine tog društva i po čijim su principima djelovali decenijama, nije se snašao u novoj situaciji.

Morali su stoga odstupiti i prepustiti teren drugima, mlađima, modernima.

Ivan Ulčnik:

IZLOŽBA OBRTNIČKIH RUKOTVORINA U ZAGREBU

Grad Zagreb ispunio je opet jednu stranicu svog kulturnog i privrednog napredka. 4. lipnja t. g. svečano je otvorena u prostorijama Zagrebačkog Zbora Velika obrtnička izložba, te naročita izložba naučničkih radova. Izložba priređena je povodom proslave tridesetgodišnjice rada »Saveza hrvatskih obrtnika«. Priredbu je preuzeo Zavod za promicanje obrta i zagrebačka Obrtna (zanatska) komora. Svrha je prve izložbe ove vrsti, da se javnosti domaćoj i stranoj, pokaže napredak našeg obrta. Naročita je pako svrha ove izložbe da se već jednom postigne ispravno mišljenje, da i domaći obrtnički proizvodi mogu postići vrijednosti proizvoda sličnih vrsti iz inozemstva. Dakle i opet se je utvrdila poslovica: »Svoj k svome« a ne tuđinu, kako se to na žalost prečesto kod nas događa. Priredba povjerena je posebnom izložbenom odboru koji su vodili pretsjednik Ivan Milošević i potpredsjednici Zlatko Kugli i Jakša Hintermayer. Pubudu pak za tu lijepu priredbu dao je pretsjednik »Saveza hrvatskih obrtnika« Milan Ramušćak. Potpredsjednik saveza Vjekoslav Sedmak uložio je veliki trud i sav se posvetio tome da izložba što bolje uspije.

Arhitekt Đuro Kaurić izgradio je osnovu izložbe, koja je odlično uspjela. Isto tako istakli su se u radu oko ove priredbe i arhitekti: Filipović, Planić i Galić. Glavni pak organizator izložbe Klement Vučinović, upravitelj Zavoda za promicanje obrta, potpuno je uspio, što valja naročito s pohvalom istaknuti.

Osobita praktičnost za posjetnike izložbe bila je ta, što je šetnja po izložbi bila tako udešena, da je upravo silila gledaoca da se kreće jednim smjerom. Na taj način je svaki posjetnik vidio sve, a nije bilo onog neprestanog hodanja ovamo i onamo, koje je posjetnike činilo nesigurnim, da li su doista sve vidili. To je u Zagrebu novost, koja bi se uspješno morala upotrebiti i kod ostalih izložbi.

Zanimiva je statistika o potrošenoj građi kod prirredbe Obrtničke izložbe. Utrošeno je tri vagona drvene građe. Šest tisuća metara jute, pet tisuća metara molina, deset tisuća četvornih metara specijalnog papira, sve za preoblačenje izložbenog prostora. Nadalje je utrošeno oko 250 kg čavala. Isplaćeno je 500 dnevnica svih struka. Potrošena je ogromna količina sitnog ukrasnog materijala. Uporabljeno je 35 raznovrsnih najmo-

dernijih strojeva za posebne grane obrta u punom pogonu. Na izložbi je radilo potpuno opremljena moderna tiskara koja je tiskala izvještaje o izložbi u obliku dnevnika.

Kod svečanog otvorenja izložbe prisustvovali su predstavnici vlasti i ostali odličnici. Goste pozdravio je pretsjednik izložbenog odbora g. Ivo Milošević. U svom govoru naročito sa osvrnuo na osnutak »Saveza hrvatskih obrtnika«, koji je osnovan god. 1908., spomenuo je prvog pretsjednika, sada već pokojnog krojačkog obrtnika Đuru Matića. Nakon Matićeve smrti god. 1925. preuze Savezno vodstvo Milan Ramušćak, koji mu i danas na čelu stoji. G. Milošević je na kraju pozdravnog govora podcrtao da bi izložba još bolje uspjela, da je bilo dovoljno novčanih sredstava... Mi to rado vjerujemo, jer nas ta bol prati kod svakog rada za unapređivanje bilo ma koje grane naše privrede...

Po izrečenom govoru pretsjednika Miloševića uzeo je riječ ban Savske banovine g. dr. Viktor Ružić, koji u svom govoru istaknu blagotvoran rad »Saveza hrvatskih obrtnika« na polju hrvatske privrede, a isto tako važnost obrtništva za privredu uopće, pa je proglasio izložbu otvorenom. Nakon otvorenja pregledali su prisutni uzvanici izložbu.

Pregledavajući ovu doista uspjelu izložbu istaknuti nam je slijedeće:

Pred izložbenim ulazom postavljen je velik simbolički nakovanj, pričvršćen na automobilskim kolima, koja su obilazila kao izložbena reklama zagrebačkim ulicama. Na ulaznim vratima glavnog izložbenog paviljona stoji poslovični napis: »Snažan obrtnički stalež je temelj narodnog blagostanja«.

U predvorju glavne izložbene zgrade izložene su uspomene na stari naš obrt. Tu su cehovske ladice, barjaci, razne cehovske i obrtničke povelje, te nekadanji »Lehrbriefi«. U pozadini historijske izložbe ističe se velik svjetionik (luster) izrađen po zagrebačkoj kovinarskoj radionici »Mjed« (Milošević-Kveton). Taj svjetionik bio je izložen i na prošlogodišnjoj svjetskoj izložbi u Parizu.

Dalje vidimo nacrt doma »Matice hrvatskih obrtnika« izrađen po akad. arh. A. Freudenreichu i Z. Požgaju. Osobito je zorno smještena izložba »Udruženja štamparskih poduzeća Savske banovine«. Proizvodi umjetno stolarskog obrta nas iznenađuju u svojoj krasnoj izradbi (Vinko Bele). Isto tako izradba antiknog pokućstva (Majcen i Drvar). Stručnjaci kažu da se naši stolarski proizvodi mogu takmiti sa svakom stranom izradbom. Ukusna je vrtljarska izložba, naročito uređenje vrtova i parkova.

Od zamašne važnosti su izlošci naših obrtničkih naučnika u svim strukama. Ovu izložbu prati lozinka: »Budućnost podmlatka leži u spremnom obrtničkom podmlatku«. Ne ćemo ni

jednog naučnika-izlagača da posebno hvalimo, jer su svi jednako vrijedni pohvale. Najbolje je da kažemo da smo ponosni da u našim naučnicima naročito zagrebačkim vidimo odlične buduće hrvatske obrtnike, a ta stvarnost je opća blagodat naše privredne mogućnosti, koja više vrijedi od svake druge političke akcije. Živili naši obrtni naučnici!

Svakako je vrijedno istaknuti i lijep napredak u brušenju staklarskih predmeta. To je naša novija obrtna grana. Dosadašnji uspjesi biti će temelj još boljeg napretka. Isto tako je i slikanje na staklu novija naša obrtnička grana, pa nam je jedini izlagatelj g. Marinković pokazao lijepe radove. U velikom drvenom paviljonu izloženi su kovinarski predmeti, koji pokazuju napredak u svim granama kovinarske izradbe. Nekoji izlagatelji zorno su pokazivali izrađivanje raznih kovinarskih predmeta.

Premaleni prostor našeg lista ne dopušta nam da i ostale marne izložitelje u svim obrtnim strukama napose istaknemo, što oni svakako zaslužuju. Moramo iskreno priznati da je svaki izlagač nastojao, kako bi od svog dobrog najbolje izložio, a to je svima gotovo i uspjelo.

Izložba obrtničkih rukotvorina je potpuno uspjela, pa nas Zagrepčane osobito veseli da smo makar kao gledaoci bili sudionici ovog lijepog uspjeha. Početak je odličan, pa puni nade očekujemo u buduće još veće uspjehe. Valjda će se tada naći i više novčanih sredstava . . . Nadajmo se!

Zagrepčani su ponosni na ovu izložbenu priredbu. Stručnjaci i ostali mjerodavni faktori tvrde, da joj na daleko nema premca, pa Zagrepčani srdačno čestitaju priređivačima. Rad i uspjeh hrvatskog obrtništva je najjači oslon privrednom a potom i političkom uspjehu Hrvatskog Naroda.

Još jednom: Živili hrvatski obrtnici!

Spectator: (Nastavak)

Šetnje gradom dokonog purgera

296. Prošeće li čovjek od Medvedgradske ul. 9 stražnjom onom uskom uličicom pokraj Kožarnice pa zatim npr. Felbingerovim stubama ili također Malim stubama kroz negdašnju Štedionicu, pa do Dvoranskog Prečca odnosno Opatičke ulice, od onih mnogobrojnih bljutavština kojima vrve sve stijene i ograde, upravo će vam se smučiti. Od tih se naročito ističu po 5 i 6 puta redom precrtani i u obratno promijenjeni, pa opet uspostavljeni usklici: »živio« i »dolje« sa odgovarajućim simbolima (kukasti križ, dotično čekić sa srpom). Imade još i mnogo žalosnijih, bez t. zv. »ideološke« pozadine, već direktno amoralno-ogavnih pjesničkih izljeva koji misaonog čovjeka i nehotice dovode do zaključka kako žalibože živimo u jedno necivilizirano doba koje je pljunulo na svoju kulturu i na sama sebe.

297. Na uglu Kršnjavijeve i Savske ceste manjka opet jedna lijepa lipa, dok su druge koje su tamo pred kratko vrijeme manjkale, nadomještene.

U Maksimiru blizu zapadne međe duž onog lijepog sjenovitog puta gdje stoje u jednom redu klupe, bijaše zasnovano malo dječje igralište, pa je tamo već i izveden kameni porub za dvije kružnice koje su imale svrhu da omeđaše t. zv. pjeskalište za najmanje naše mališane. To je potpunoma zanemareno a bujan drač prekrio je sve, pače ide i žica od tratine popreko ovih kružnih figura. Korov trebalo bi odanle otstraniti, malo pijeska (žuti se djeci najbolje sviđa!) navesti, a onu žičnu ogradu maknuti. Istinabog imade nedaleko jedno oveće dječje igralište, ali to je: prvo u sjeni i donekle vlažno, a drugo rabe ga ipak ponajvećma poodraslija djeca, koju valja razlučiti od posve malenih.

298. Kad je pok. Austrija, iza što je poskidala zvona do kojih je uzmogla doći, segnula za bakrenim krovovima a sve to da doskoči manjku municije, koji nisu ni zaplijenjeni kuhinjski mužari mogli da podignu, — poskidalo se što je god išlo s naših krovova, štedeći dabome bečke i peštanske. Tako je stradao Sv. Ivan, Sv. Blaž, Ranjeni Isus, Sv. Katarina, itd., a dabome i netom dovršena palača Sveučilišne knjižnice, dok je piscu uspjelo spasiti od propasti zvono Sv. Trojstva, Lotršćak, a od krovova: Kazalište, Sv. Marka, Sv. Mariju i još neke. Sada nakon 22 godine limeni je pokrov na Biblioteci uslijed istrošenja tutijinog sloja sa željeznog lima, slijedom rđanja plase tako oštećen, da njegovo stanje, ne gledeći na žalosnu sliku koju pruža svakom došljaku već pri vožnji željeznicom u grad, upravo zabrinjuje. Tamo imade umjetnina, fresko-slika naših majstora, a neprocjenivo blago leži u knjigama i rukopisima. Doista bi skrajnje vrijeme bilo da Sveučilište, makar sad kad je, kako čujemo, stavljen u tečaj prvi obrok milijunskog zajma, odnosno kredita iz drž. proračuna za hitne građevinske potrebe istoga, uznastoji da se taj pokrov dovede u prvotno stanje. Sada ne može za takovo zatezanje biti isprike!

299. Na krajnjim postajama našeg tramvaja postoje (osim kod Ksavera, odnosno u Zvonimirovoj ulici, gdje će se pruge kad-tad produljivati), čekaonice. Trebalo bi ali takovu improvizirati i kod novog Spremišta ili kako naši najvole kazati »remize« na Vurovčici. Nemoguće se je domisliti razlogu zašto se baš tamo to nije predvidjelo, kad su se već teški, a i potrebni svakako, milijuni utrošili. Tom prilikom zanimalo bi nas čuti, kani li se napokon sad, pošto je novo spremište dogotovljeno i uzeto u upotrebu, staro na Savskoj cesti napustiti i zašto se oba drže stalno u upotrebi?

300. Jedna mala opaska. Premda ulica kraljice Jelene započimlje tek južno od Tvrtkove ulice, ipak već oko 50—60 m sjevernije (tj. na samom Krešimirovom trgu odmah uz broj 16) počinje numeracija kbr. 2 i 4 ulice kraljice Jelene, ma da još ni traga kakoj »ulici« tamo nema, već je otvoren perivoj. Logika bi jamačno iziskivala da se sadanji kbr. 6 ove ulice prezove sa 2, dok današnje brojeve 2 i 4 priklopi k trgu. U ostalom mi bi preporučili da se barem jedna, i to zapadna polovica spomenute, 18 metara široke ulice, koja je već i gruntovno vlasništvo Gradske općine, otvori javnom prometu, to tim prije, što se tamo evo već druga moderna četverokatnica gradi.

301. Kad je pred izvjesno vrijeme i Gradska plinara, istodobno sa Elektr. centralom i vodovodom, uvela ono nadasve praktično i zgodno naplaćivanje mjesečnih računa putem perforiranih odrezaka; potrošači to s velikim veseljem i zadovoljstvom pozdraviše: eto hvala Bogu napokon jedna umjesna savremena mjera! U slučaju ne-nalaska dužnika, inkasant je naprosto ostavio račun a kupon detaširao i pridržao, po kojeg je onda uplatioc išao na Upravu platiti i sve je bilo u najljepšem redu.

Sada je to evo odjednoć dokinuto: računi se prave opet po starom, tj. na samo jednom listiću, koji sadrži sve podatke, a ujedno i namiru o izvršenom platežu. Eto ti dabome sad opet nezadovoljstva i okapanja i sa strane organa i sa strane publike: Nema li primjerice, košto je to često slučaj, stranke kod kuće ili ne raspolaže li momentano potrebitom gotovinom, srde se jedni i drugi. Namještenik, jer je prisiljen a neće da sa istim računom ponovno dolazi, stranka ne može ići u Plinaru da uplati budući ne zna ni broja računa, ni podataka o visini svote itd. Na upit: Zašto je zapravo onaj sveopće obljubljeni, zgodni način dokinut i opet zaveden šikanozni stariji, odgovoreno je piscu: »Zato, da ne bude jednako kao kod munjare!« (!) To je za prosječnog čovjeka prosto neshvatljivo.

Baš naprotiv! Ne samo da nije valjalo napuštati praktičan i savremen način (pače već uveden i isproban), već šta više trebalo bi još većma ujednostaviti manipulaciju i uplaćivanje time, što bi se, (košto je to slučaj primjerice u Njemačkoj i drugdje), strankama putem Pošte dostavljale poštansko-čekovne uplatnice sa unaprijed po Upravi ispunjenom svotom, imenom i stanom uplatioca, koje bi naprosto trebalo tečajem izvjesnog roka (npr. 14 dana) kod ma kojeg poštanskog ureda uplatiti i sve je gotovo. Ništa ne stoji na putu da se npr. na stražnjoj strani čeka u odgovarajuće rubriciran formular, po Upravi napišu podaci o veličini konzuma, cijenama, državnoj trošarini itd., a sve to najjednostavnije odmah za sva 3 grad. poduzeća na jednom te istom kuponu specificirano. Tako radi i OUZOR već niz godina na sveopće zadovoljstvo. Umjesto dakle da obilaze publiku i dolaze gnjaviti i sebe i stranku redom šest namještenika (3 put kod očitavanja, 3 put inkaso), došao bi eto samo jedan radi očitavanja. Sve bi ostalo išlo automatski kroz poštu »ko po loju«. Detaljna financijsko-tehnička manipulacija, odnosno mjesečna predoznaka velikih iznosa sa Poštanske na Gradsku Štedionicu, vršila bi se najshodnijim načinom i ne tiče se konzumenta.

302. Čitamo nedavno novinske vijesti da je Britanska vlada poduzela mjere da se 40 milijuna plinskih maski porazdijeli među pučanstvo otoka, tako da bi svaki stanovnik dobio svoju masku i tako skinuo sa sebe velik dio teške bojazni pred budućim fatalnim eventualnostima. Dovelo nas je to na pomisao: a šta se radi kod nas? Naravski, naše seosko pučanstvo, kog imade oko 13 milijuna, relativno je neugroženo od zračnih napadaja, pa bi bio razmjerno lagan problem, namaknuti takove maske za cca 2 milijuna gradskog stanovništva naše države, od kojih pače polovica stanuje u gradovima Zagrebu, Beogradu, Ljubljani, Subotici, Sarajevu, Splitu i Novom Sadu. Ti su gradovi, u principu bar, ponajvećma ugroženi, pak bismo morali sasma ozbiljno uznastojati da n. pr. država, ili banovina, uz pomoć općina takove maske jedinstveno i tipizirano namakne, i na stanov-

nike porazdijeli. Taj bi trošak od cca 100 din po maski bio pokriven barem u 70% prinudnim naplaćivanjem od imućnijih porezovnika za svoje ukućane, dok bi manje imućni plaćali 50% a siromasima dale bi se badava. Nebi bilo nikakav »kunst« naplatiti takove maske n. pr. u mjesečnim obrocima po 10 Din po komadu (odnosno članu obitelji), dok bi kod naplate posljednje rate dotični inkasator maske uručio stranci. Tako bi se moglo bez ticanja budžeta ova i te kako potrebna mjera provesti. Mislim da nebi bilo čovjeka koji bi uskratio takav platež, takvu blagodat zapravo, a protiv renitentnih poslužilo bi se ovrhom. Teška mora, koja u vidu pritajenog straha lebdi nad mnogim našim sugrađanima otkad čitamo strahote koje se događaju u Kini, Španiji itd., bila bi znatno uklonjena. Caveant consules!

303. Nasadi Krešimirovog trga izvode se ne samo stručno, lijepo, nego i s velikim marom i ljubavlju, tako da će služiti upravo na ures i ponos našeg grada. Ipak se s položajem onog nužnika itd. postavljenog baš posred samog trga a navlastito u osovinu same Šubićeve ulice, sprječavajući time sav slobodan prospekt koji se savršeno lijepo vidjeo u samom produženju perspektive te ulice na kompleks nove Zakladne Bolnice na Rebru, nebismo nikako mogli složiti. Takovi se objekti postave nekako diskretnije, u stranu a nipošto navlaš u samu srednju liniju jedne velike, arhitektonski naglašene ulice! Ja bih takove uredbe instalirao uopće podzemno.

304. Lijep, stari drvored iz sjenatih kestenova (tog simbola stare bidermajerske Južne željeznice u svim zemljama), tako je nemilice okljaštren, da je na sjevernoj strani ulice k Savskom kolodvoru uginuo, te morao biti nadomješten nekim uzanim akacijama (koje još 5 decenija ne će davati sjene), a na južnoj nekoja stabla već ugibaju ne mogavši podnositi okljaštrivanje. Umjesto toga bilo bi možda ipak najuputnije, kad bi se bilo, recimo, svako drugo drvo izvadilo; tako bi stabla došla na međusobno otstajanje od cca 8 do 10 m, što bi prudilo njihovom razvitku u lijepe, guste krošnje, a ne košto sada, da se ostavljaju tako na gusto, pa zato obrezuju do srži, stršeć onda poput golih šturaka.

Jednako smo mišljenja, da bi j u ž n i drvored na Deželićevoj ulici valjalo otstraniti. Ulica sa svoja 22 m jest za DVA reda stabala zbilja pretijesna.

305. Pitao sam se: zašto n. pr. kod nas, pri iole jače posjećenim pučko-sveučilišnim predavanjima, kad dakle nastupa na katedri sveopće poznat odnosno popularan predavač, ma da čovjek dođe dosta rano n. pr. pola sata prije početka predavanja, nađe skoro svu dvoranu krcato punu omladine većinom studenata oba spola koji nahrupiše valjda već i sat prije otvaranja dvorane, zauzevši takoreći sve klupe. U Italiji smo vidjeli da mladež imade da zauzme mjesta primjerice od 6-tog reda pa na dalje, kako bi i ostali, zreliji intelektualci uzmogli sjedjeti. Nedavno se pisac ovih redaka zastidio vidjevši jednu staricu koja moravši stajati zaludu se razgledavala uokolo, dok joj isti nije ustupio svoje mjesto, buduć je falanga mladića sjedjela ko stijena, pa ni makac.

Slično je na tramvaju. Kad su kola puna, nemaju srednjoškolci vozeći se s popusnim djačkim kartama na blokove odnosno iskaznice, prava da sjednu. Ipak, nema li kontrolora blizu, oni to većinom ignoriraju ili praveć se Englezima, nastavljaju svojim ćeretanjem dok sijedi ljudi stoje. Nedavno kad sam ušao u krcato puni Ksaverac nitko mi drugi nije ustupio svoje mjesto već jedna uljudna, simpatična mlada seljanka-sred-

njoškolka. Od seljaka se danas mora ta neučtiva moderna omladina učiti uljudnosti, dok je to primjerice za moje mladosti bivalo obrnuto.

306. Skoro poslovičnom već postala kiša, koja redovno znade da poprati naše proljetne inače tako uspjele zborove, vodi nas na pomisao, nebi li bilo obzirom na naše toli promjenljivo podneblje možebit ipak bolje, da uprava ZZ premjesti rok proljetnih priredaba nešto kasnije, n. pr. koncem svibnja, kad se može s više vjerojatnosti očekivati da se vrijeme ustalilo.

307. U Njemačkoj n. pr. postoji propis, da se prigodom navale na poštanska okna, (primjerice kod uplatnica početkom mjeseca i slično), imaju opsežniji konvoluti čekovnih uputnica koje uredsko ili vojno osoblje pogdjekad i do 30 komada donosi, u interesu glatkog odvijanja otpreme stranaka, upućivati isključivo na za ovo rezervirane šaltere, koji nose vidljiv naslov: »predaja opsežnijih pošiljaka«. Dakako, da će ova mjera samo onda biti djelotvornom, bude li se »snkcija« za prekršitelje sastojala iz eliminiranja, ako bi se ipak progurao na opći prozorčić. Danas, kraj vladajuće prakse, može vam se dogoditi, da vas ovakav »en gros« predavatelj zadrži po 20 minuta i više, a međutim se nakupi iza leđa još 15 osoba i gungula je gotova! Piscu se desilo da je iza uzaludnog čekanja napokon morao otići neobavljena posla, pokvarivši uvrštenim datumom uplatne listove, a sve zato, što je iza takove omašne serije komada, činovnica zaklopila prozorčić izjaviv, da je uredovno vrijeme za predaju tih pošiljaka izminulo. Dakle bez kake krivnje dvostruka šteta.

308. Kad čovjek pogleda ono čudovište od »tarabe«, postavljeno pokraj birtije u Vlaškoj ulici br. 5 tik ispod zida Nadbiskupskog perivoja, u nedvoumici je, bi li se većma čudio okupaciji državno-erarskog zemljišta koje čini onaj trokut (sada naprosto prisvojen od dotičnog privatnika), ili besprimjerno primitivnom, takoreći surovom načinu izvedbe ove tarabe, zbite od neoblanjenih jelovih dasaka i k tome oličene žuto i crveno, sa mnoštvom napisa koji hvale proizvode koji se u toj birtiji mogu dobiti! Radi se o cca 42 četv. hvata čineći (po katastru) sastavni dio kč. br. 2507/2, dakle Vlaške ulice koja je kako poznato svojina državnog Erara. Štaviše: usred tog palanačkom tarabom zagrađenog prostora, postavio je još i nekakve galgama slične skele od surovih balvana s krovićem, koji imadu bogtepitaj čemu da služe, valjda nečem u vezi sa gostioničarskim obrtom. Sjetimo se časkom da je ovo položaj mnogo sličan okolini n. pr. Notre Dame u Parizu ili Grabena u Beču, a u najmanju ruku u Firenzi između Piazza Signoria (Palazzo Vecchio) i trga Katedrale (Sta Maria del Fiore), bit će nam ravnodušnost odnosno nehaj, kojim nadležni gledaju ovakovu sprdačinu na mjestu manje od 100 m udaljenom od Jelačićeva trga, tim nepojmljiviji. Koncediram pače i to da mu je event. Erar dao to zemljište pod zakup, trebalo je ipak spriječiti postavu takove škandalozne ograde i onih galga, na mjestu kuda svaki stranac koji se ma i samo jedan sat u Zagrebu zadrži, prolazi i proći mora! Koliko nam je poznato, ograde se smiju postavljati samo po odobrenom nacrtu, što izgleda ovdje ipak isključeno da mu je vlast to mogla odobriti!

309. Besmislena opća zabrana nedužnog knipsanja na ulicama izazvala je među amaterima buru negodovanja. Umjesto da se to proteglo samo na tzv. obrtimično, dakle naplatno snimanje osoba uz dijeljenje kupona, jer bi to bila mjera u toliko

posve opravdana uočiv nelojalnu konkurenciju profesijonalnim fotografima. Bene. Nema međutim mjesta (izim važnih vojnih objekata naravski) valjda na čitavom svijetu osim kod nas, gdje bi postojala zabrana amaterskog snimanja za svoju zabavu ili uspomenu. Zamislimo malo skrajnje nezgodne situacije u koje može, ni kriv ni dužan, dospjeti svaki naš gost, turista, čiji posjet danas na sve načine propagiramo! Ne govoreći o antireklami koju to povlači za našu zemlju.

310 U produljenoj ulici Grgura Ninskoga postoji već godinama stovarište kojekakovog smeća, otpadaka i građevne gruhe (ili kako naši purgari vole kazati »šute«). To je mjesto i opet zagrađeno drotom! Prije nego dolazeći stranac ugleda nasade Krešimirovog trga ili Zrinjevca, kojima se opravdano ponosimo, mi mu pokazujemo već s vlaka ovakove negativne strane našeg milje-a.

311. Veliki natpis na atici Kaptolske gradske škole, koji ima da označuje što je svrha zgradi, tako je trošan da mu nekoliko slova manjkaju, pa nas to dovađa na pomisao, da bi bilo najbolje da se preostala slova otstrane a natpis stavi mnogo niže. Ili da se slova uspostave? Svejedno, glavno da tako ne ostane, jer to nije nimalo lijepo ni uredno.

312. Regulatorna (sada na 2. izlaganju bila) osnova, predviđa među ostalim proboj jedne ulice, te potpuno otstranjenje ne samo Sveučilišta, nego i svih zgrada bloka između Varšavske i Frankopanske ulice, uključivši samostan i Crkvu Sv. Vinka! Tko će to otkupiti kada? Napokon u koju zapravo praktičnu svrhu, kad zgrada Univerziteta može da dođe (a i doći će) na prostor Sokol-Kolo odnosno južni prazni komad zemljišta do Žerjavićeve ulice. Otkle te milijune nasmoći, uočiv još, da se dozvola za rušenje jedne crkve može dobiti samo ako se obezbijedi građenje nove, barem isto takvog opsega.

313. Botanički je vrt doduše konačno na 1. svibnja otvoren, ali, kako smo prema dojakošnjim iskustvima očekivali i o čem je bilo već toliko put govora, pa i u ovim retcima, izvjestan broj klupa progutala je tmina Hadesa. Očito se kanda ide za tim da se one sukcesivno »po furtimaški« otstrane. Protiv odluka n. pr. Ministarstva ili apelacionog suda postoji priziv na Kasaciju, samo eto tuj kanda nema: Fatum brate! Sad ima pače nekih sakrosanktnih letava n. pr. pri ulazu u veliki polukrug tzv. kakteja, ili kod onih alpinuma, koje se gordo ispriječiše posjetniku da ih ne takne: Rezervatno! Uopće je osebujno, šta je sve zabranjeno, pače po njekoje i »najstrože zabranjeno«: Diranje nasada i biljaka, gaženje po busenima itd, bene, to je normalno. Ali primjerice dalje: Nedaj bože, ostajanje koju minutu iza glasanja fatalnog onog zvona (koje u ostalom vazda zvoni pola sata prerano naravski), unašanje dječjih kolica, vođenje djece, pa last not least naravno i snimanje aparatima! Neka se ggda tješe: pisac ovih redaka, stari rođeni građanin ovoga grada, u ostalom kroz skoro pola stoljeća revan posjetilac Vrta, vazda je običavao ove autoritativno-drakonske fermane u praksi svršeno ignorirati, a poimence n. pr. snimao je gdje, kada i šta je pronašao za shodno. I gle! Nije svijet propao, nije se bašća osušila, nije nastala revolucija u Srednjoj Evropi, niti je Liga Naroda morala sankcijama intervenirati. — Ne. Sve je ostajalo pri starome i svijet kreće dalje svojim tokom, nimalo se (vrlo važno!) ne obziruć na zafrkavanja (da ne rečem jedan opće poznati ali ne baš

sasma salonski lokalni izraz) kojima nas molestiraju. Budimo, ggdo, malo tolerantni i kulturniji i nemojmo izigravati diktatore. Nije nam do polemike.

314. Neka pročelja opet su vrlo zapuštena. Uz ranije već žigosane primjere spomenuli bismo ćošak Žerjavićeve i Mažuranićevog trga gdje je sa pomoljka (erkera) otpao velik komad ožbuke, zatim srednji od ona 3 ukrasna mozaika na Marulićevom trgu br. 5 koji je odavna otpao te pruža pogled na t. zv. donju ožbuku (Unterputz) što čini dojam španjolskog ratišta u malom. Što radi Gradsko građevno redarstvo?

315. Tik uz zgradu Pučkog Sveučilišta odlaže se stalno kamenougljena drozga potječuća iz otpadaka centralnog loženja zgrade. Sam pješki hodnik pa i kameno podnožje vazda su zasuti odnosno smeđe uprljani. Pa ipak se ono mjesto naziva »parkom«.

316. Vanredno strme, uzane i za jednog neatletu skoro neprohodne (provizorne?) stepenice vodeće sa Medvešćaka na Šrottovu ulicu, trebalo bi zbilja proširiti, nu također i preložiti na neki način uvrštenjem petlja (t. zv. serpentina).

317. U Zinkinoj ulici nasuprot Sv. Ivana velika je strmina blizu Tkalčićeve ul. a manjkaju ondje stube. Barem jedan kraći krak trebalo bi s donje strane uvrstiti dokle strmina siže.

318. Organskom razvitku jedne od naših najljepših ulica, Dežilićeve, ispriječio se kompleks vojarne Zrinjskoga. Makar da postoji osnova da se ulica probije kroz nju, spojiv ju sa Filipovićevom, ipak sve izgleda proteći će još koji decenij prije no li se taj »Anšluss« ostvari. Ipak, stvar zapravo i nije tako strašna: Trebalo bi samo 2 zgrade porušiti odnosno nado — i premjestiti, ako se već tom zgodom čitavi kasarnski sklop ne bi likvidirao odnosno parcelirao što bi bilo širokogrudnije. Valja međutim istaći da je objekt vlasništvo Gradske općine.

319. U čitavom gradu a navlastito na području tzv. ekstravilana već odulje vremena, nestaju od ljevanog željeza sastojeći tehnički dijelovi n. pr. kapa od hidranata, kanala, a pogotovo tzv. poligonskih stalnih tačaka katastarske izmjene. Očito je da se radi o jednoj asocijalnoj družbi tipova koja ove predmete sustavno krade i ove stvari prodaje, a kupci ukradenog materijala koji ga po svoj prilici kod ljevaonica unovčuju iste svojski pomažu. Našlo se kod raznih staretinara gvožđem opetovano tih predmeta, dašto porazbijenih ali lasno za prepoznati. Mnogi su opet od poklopaca, buduć da ih počinitelj ne mogaše otkinuti ili je bio zatečen pa pobjegao, ostali oštećeni, odnosno izvinuti te se više zatvoriti ne mogu, a služe nekim individuima (n e psima, pardon, već ljudima) kao nužnik, s kojim onda organ koji po službi imade s time posla, dolazi u nepoželjan doticaj. Sama materijalna šteta ne bi bila baš toli znatna jer su stvari jeftine. Što ali znači potraćeno vrijeme, trud i posao oko uspostave jedne stalne točke poligona, njezinog koordinatnog i nivelmanskog umjeravanja, može da prosudi jedino stručnjak. Tu dakle leži glavna šteta po javni interes. Dosta žalosno!

320. Rušenje i pregrađivanje koje je sad zahvatilo naš gradski centar, i akoprem ni s daleka još u onoj mjeri košto na pr. u Varšavi ili drugdje, znakom je da privreda, vodeći računa o povišenoj vrijednosti gradilišta u strogom središtu, nastoji da kompenzira taj trošak gomilanjem spratova za iskorišćenje vanredno skupog tla. Tu činjenicu može tkogod žaliti, može ćak biti mišljenja da bi bilo bolje uščuvati njeka starija

zdanja, ali to ipak ne daje prava da se taku, rećbi organsku prirodnu pojavu kod grada, koji iz osrednjeg hoće da postane velegradom, spriječava. Mislimo na neke pojave kod naumljenih visokih građevina n. pr. Kastner i Oehler (bivši hotel Grand), Bate, Tivara, (Wassertal-Kell) i drugdje. Zgrade koje se imaju rušiti, redom su posve bez arhitektonske vrijednosti, najamne kuće građene prije par decenija na špekulaciju, pa pošto su zastarjele i renta im je danas zbog posve nepodesne unutarnje dispozicije i manjkajućeg komfora, nedostatna, to je posve logično da se imaju rušiti i nadomjestiti savremenijima. Tu je neumjesno neko sentimentaliziranje A da se u najstrožem centru grade mali neboderčići (10 katova do 14) posve je u redu. (Tako se to posvuda radi). Pače u starom kulturnom Beču, sa 500-godšnjom umjetničko-urbanističkom tradicijom, izgrađena je nedavno u Herrengasse, dakle položaj sličan našoj Ilici, ogromna visoka kuća, koja možda i previše strši iz onog mora kuća, kao pandan zvoniku katedrale Sv. Stjepana. Trebalo bi, mislimo, potpomagati taj prirodni razvoj, p r o c e s p o m l a đ i v a n j a g r a d a, gdje se n e radi o spomena vrijednim kulturnim vrijednotama, košto ovdje. Ako je ikoja od kuća na Jelačićevom trgu i okolici zaslužila da bude eventualno pošteđena to bi bila Hatzova Velika Kavana, djelo Felbingerovo. Pa kad je ona ustupila mjesto hotelu Milinov, mogu doista i sve druge da nestanu.

321. Na ćošku Novakove i Langovog trga strši jedna prazna plinska konzola koja izgleđe ko da se netko treba ondje objesiti. Tamo spada ili plinska svjetiljka ili s time proć.

322. Vožnja motornim vozilima Jurjevskom i Tuškancem nedjeljom je i blagdanima doduše zabranjena, ali se ipak voze.

323. Već u opetovano navrata bilo je u javnosti tužbi zbog neotvaranja vratiju na javnim zgradama, a tako i crkvama. O Duhovima imao sam prilike vidjeti kako se tisuće vijernika teškom mukom progurava ili nastoji progurati istodobno van i unutra kroz uzana vrata, (n. pr. katedralke), a nitko da bi se sjetio da stavi natpis: »Ulaz na desna vrata«, — odnosno iznutra: »Izlaz desno!«

Izdavač »Društvo Zagrepčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Solovljeva ul. 16. — Uredništvo i uprava Ilica 28/II. kat. Tel. 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47. — Za oglasni dio odgovara Lukac Ivan, Padovčeva ul. 9.